

Maart 2022

Gemeentelijk Waterplan van de Stad Brussel

Milieueffectenrapport

Niet-technische samenvatting

Stad Brussel

dries^e
CONSULTANTS

Inhoudstafel

1. INLEIDING	1
2. SAMENVATTING VAN DE INHOUD VAN HET PLAN	2
2.1. <i>Uitdagingen</i>	2
2.2. <i>Gebieden</i>	3
2.3. <i>Programma van maatregelen</i>	4
3. AFSTEMMING EN SAMENHANG VAN HET GWP MET ANDERE RELEVANTE PLANNEN, PROGRAMMA'S EN REGLEMENTEN	6
4. DIAGNOSE	6
5. MOGELIJKE AANZIENLIJKE GEVOLGEN VAN HET PLAN	7
6. ALTERNATIEVEN	9
7. MAATREGELEN DIE MOETEN WORDEN BEOOGD OM TOEZICHT TE HOUDEN OP DE UITVOERING VAN HET PLAN	9
8. CONCLUSIES	9

1. Inleiding

Dit **Milieueffectrapport** (MER) heeft betrekking op het **Gemeentelijk Waterplan** (GWP) van de Stad Brussel. Dit rapport is vereist overeenkomstig de Ordonnantie van 18 maart 2004 betreffende de beoordeling van de gevolgen voor het milieu van bepaalde plannen en programma's, omdat het plan aanzienlijke milieueffecten (of sociaaleconomische effecten) kan hebben. Het doel van het MER is om de doelstellingen en de maatregelen van het GWP, het proces volgens hetwelk het tot stand is gekomen, alsook de mogelijke gevolgen voor het milieu in de ruimste zin van het woord te presenteren, en aldus de actoren en het publiek die door het plan worden of kunnen worden getroffen, in te lichten.

De ontwikkeling van een GWP is een initiatief van de Stad Brussel zelf, en wordt door geen enkele wetgevende, reglementaire of administratieve bepaling op gewestelijk niveau vereist. Het gaat uit van de vaststelling dat water een steeds belangrijkere uitdaging wordt op haar grondgebied en dat het thema water al te vaak wordt uitgesloten van overwegingen en projecten. Het plan is een operationeel instrument dat ervoor zorgt dat er rekening gehouden wordt met het thema water bij alle overwegingen en acties die de gemeente voert en dat de plannen van hoger niveau, met name het gewestelijk Waterbeheerplan (WBP) en het Gemeentelijk Plan voor Duurzame Ontwikkeling (in uitvoering) toegepast worden op gemeentelijke schaal.

De bureaus Antea Group (bureau inzake milieu) en Architecture Workroom Brussels (bureau inzake culturele innovatie) zijn samen aangesteld als auteur van het Gemeentelijk Waterplan van de Stad. Het studiebureau Aries Consultants werd aangesteld als studiegelastigde voor de uitvoering van het MER.

Bij de ontwikkeling en uitvoering van het GWP wordt het volgende proces gevolgd:

Figuur 1: Illustratie van de procedure voor de ontwikkeling en uitvoering van het GWP (Stad Brussel, 2020)

Fase 1 werd intern door de gemeente uitgevoerd, hoewel de opstellers van het GWP en het MER de milieudiagnose in hun respectieve documenten hebben aangevuld. **Fase 2** is de ontwikkelingsfase van het GWP op basis van de in fase 1 vastgestelde uitdagingen en ambities. Daartoe heeft de auteur van het GWP tijdens thematische workshops meerdere actoren op het gebied van water ontmoet (verschillende gemeentelijke cellen, Vivaqua, Leefmilieu Brussel, enz.). Parallel aan het ontwikkelingsproces van het GWP werden tussentijdse analyses van het MER uitgevoerd om de auteur van het GWP in staat te stellen milieuoverwegingen in de ontwikkeling van het plan te integreren en zo eventuele negatieve effecten ervan te beperken. In dit rapport wordt derhalve een voorlopig GWP geanalyseerd: de versie van 10/01/2022, die is opgenomen in bijlage 1 van het MER.

Het voorlopige GWP en het bijbehorende MER zullen vervolgens moeten worden goedgekeurd door het College en de Gemeenteraad en daarna worden onderworpen aan openbaar onderzoek. Na eventuele opmerkingen tijdens dit openbaar onderzoek zal het voorlopige GWP worden herzien tot een definitief GWP dat opnieuw zal worden goedgekeurd door het College en de Gemeenteraad.

Na deze goedkeuring kan **fase 3**, met name de communicatie (naar gemeentelijke diensten, professionals op het gebied van water, het grote publiek...) ingaan. De uitvoering van het GWP zal plaatsvinden in **fase 4**, waarvoor parallel toezicht zal worden opgezet.

2. Samenvatting van de inhoud van het plan

Het GWP is opgebouwd uit drie hoofddelen: een inleidend deel, een tweede deel waarin de diagnose van de uitdagingen en ambities van de gemeente op het gebied van water wordt gepresenteerd en een derde deel dat het programma van maatregelen bevat om deze uitdagingen en ambities het hoofd te bieden.

2.1. Uitdagingen

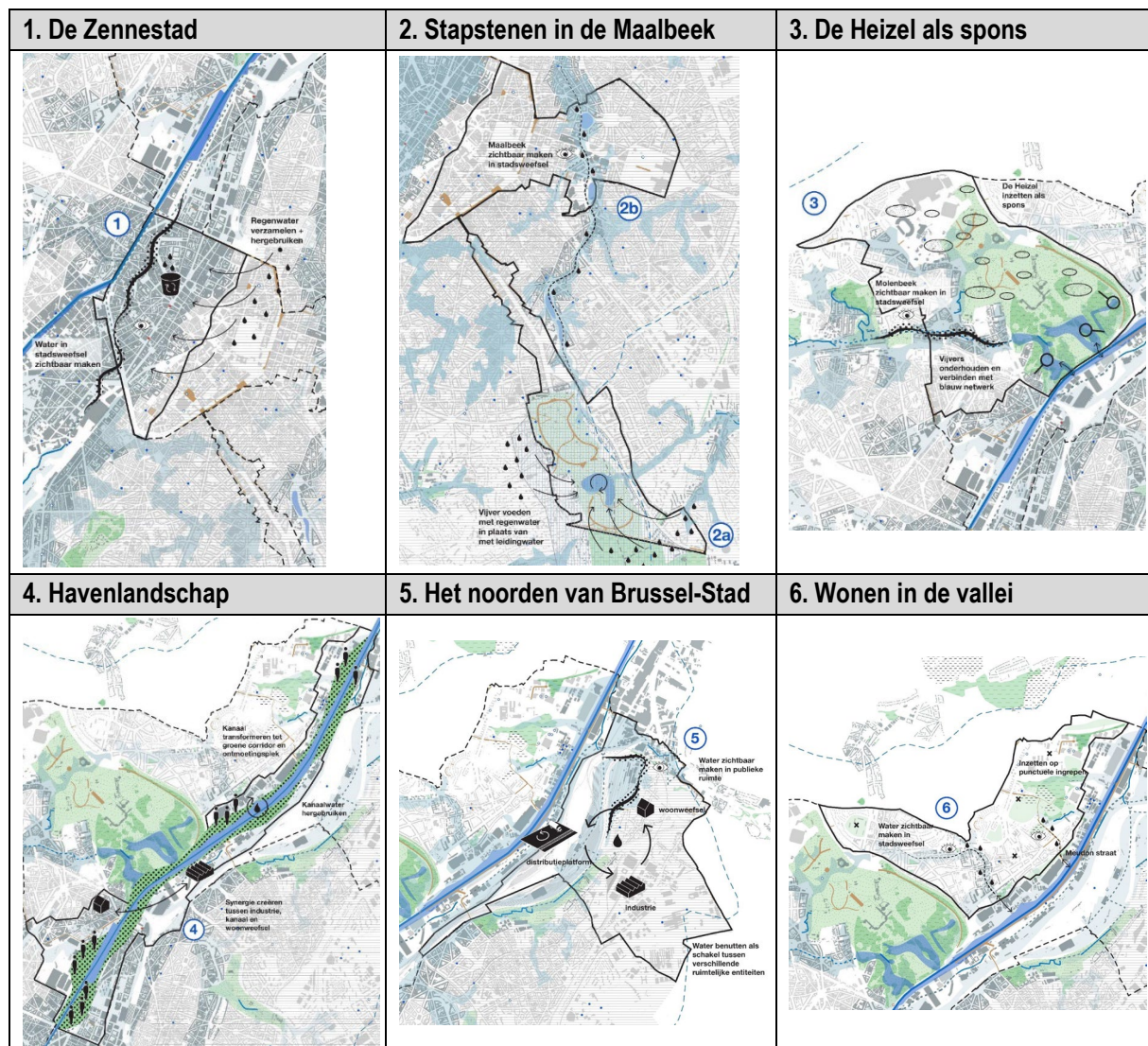
De **vastgestelde uitdagingen** zijn de volgende:

Uitdaging nr.	Illustratie in het GWP	Definitie
1		Herstellen en versterken van het onzichtbare en gefragmenteerde hydrografisch netwerk
2		De strijd tegen droogte en hittestress opvoeren
3		De strijd tegen wateroverlast opvoeren
4		De ecologische kwaliteit van de het oppervlaktewater en grondwater verbeteren
5		De toegang tot water vrijwaren voor iedereen en circulair gebruik versterken
6		Verhogen van de betrokkenheid van stakeholders en het voeren van een doeltreffend waterbeleid

Tabel 1: Definitie van de 6 uitdagingen die door de auteur van het GWP zijn geïdentificeerd (Antea Group en AWB, 2021)

2.2. Gebieden

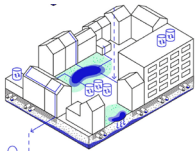
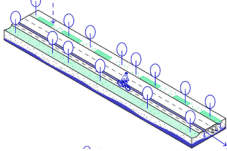
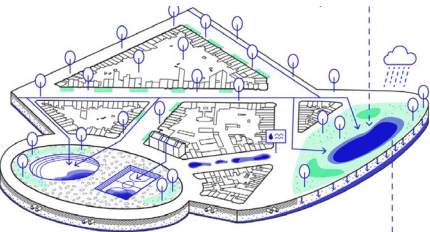
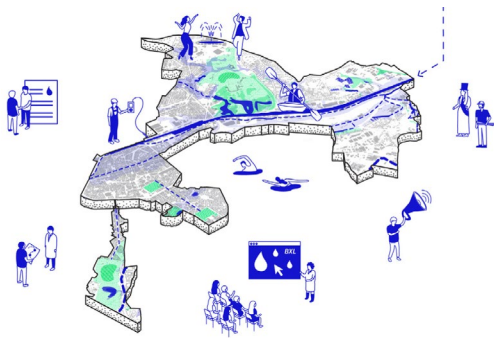
De auteur van het GWP heeft daarnaast **6 gebieden van het gemeentelijk grondgebied** geïdentificeerd die gelijkenissen vertonen op het vlak van geografie (topografie, bodemtype, ...) en stedelijke morfologie (dichtheid, aanwezigheid van infrastructuur, ...) en die een uitgesproken hydrologische rol vervullen (overstromingsgebied, buffer, ...). Deze 6 gebieden zijn in de volgende figuur aangegeven en in het programma van maatregelen opgenomen met het oog op de territoriale ordening van de acties. Er zij op gewezen dat het gebied "nr. 7" wordt gebruikt wanneer de maatregel betrekking heeft op het gehele gemeentelijke grondgebied.

Figuur 2: Locatie van de 6 gebieden die door de auteur van het GWP zijn geïdentificeerd (Antea Group en AWB, 2021)

2.3. Programma van maatregelen

Het **programma van maatregelen** van het ontwerp van GWP dat in het kader van het MER (versie van 10/01/2022) is bestudeerd, wordt gepresenteerd in de vorm van 27 actiefiches, ingedeeld volgens de schaal van hun interventie op het grondgebied (XS, S, M, L, XL), vergezeld van kaarten waarop de maatregelen zijn aangegeven en van oplistingen van lopende en toekomstige projecten. Elke actiefiche bevat onder meer de concrete doelstellingen en maatregelen om die te bereiken, en het actieplan voor de uitvoering ervan.

Afbeelding	Schaal	Betrokken actiefiches ¹
	XS	<i>Waterwoning Watergebouwen van de stad Werken met water</i>
	S	<i>Waterburen Speelgroenplaats Collectief blok</i>
	M	<i>Waterstraat Waterplein</i>
	L	<i>Waterpark Stedelijke rivier Duurzame fonteinen Regenwatervijver Waterplateau Groene kanaalcorridor Volkstuinen</i>
	XL	<i>Watercommunicatie Blauw-groen beheer Drinkwaterfonteinen Herbronnen Waterrecreatie Waterwijkcontract Water taskforce Waterreglement Water zonder grenzen Groene premies Waterenergie De Stad ondersteunt het Gewest</i>

Tabel 2: Interventieschalen gebruikt door de auteur van het GWP om de maatregelen in te delen (Antea Group en AWB, 2021 – ARIES, 2021)

¹ Oorspronkelijke naam in het GWP

De schaal XS, die 3 actiefiches omvat, is de kleinste schaal van acties beoogd door het GWP. Het betreft individuele gebouwde units, zowel publiek als privaat. Bijvoorbeeld een huis of appartement, een kantoor- of industriegebouw, een openbaar gebouw (school, sportcentrum, enz.). Deze actiefiches beogen in wezen allemaal dezelfde doelstellingen, maar in "administratief" verschillende situaties. De maatregelen zijn talrijk en zeer divers: ze omvatten een rationeel gebruik van leidingwater, het opvangen en hergebruik van regenwater, het doorlaatbaar maken van niet-bebouwde ruimten, de vergroening van daken en het bevorderen van de infiltratie van regenwater in de bodem. Deze maatregelen betreffen een zeer groot deel van het grondgebied van de gemeente, aangezien zij van toepassing zijn op de meeste gekadastreerde ruimten. Ze betreffen dan ook grote oppervlakken (koeren doorlaatbaar maken, daken vergroenen, ...) en grote hoeveelheden water (opgevangen regenwater, verbruikt leidingwater, ...).

De schaal S omvat 3 actiefiches en heeft betrekking op groepen van afzonderlijke gebouwde units, met name huizenblokken (residentieel of gemengd). Deze schaal betreft dus in zekere zin de collectieve uitvoering van individueel overwogen acties op de schaal XS, bijvoorbeeld het voorzien van gemeenschappelijke regenwaterputten, het aanleggen van gemeenschappelijke infiltratievoorzieningen, enz. Speelpleinen van scholen vallen, gezien hun grote oppervlakte, ook onder een actiefiche van schaal S.

De schaal M omvat twee actiefiches met betrekking tot openbare ruimten van de gemeente: straten aan de ene kant en pleinen aan de andere kant. Het doel is een geïntegreerd beheer van regenwater in de openbare ruimte, door het doorlaatbaar maken van oppervlakken, de vertraging en de infiltratie van regenwater.

De schaal L omvat 7 actiefiches die betrekking hebben op hetzij grote interventiegebieden of gerichte ingrepen op tal van plaatsen op het grondgebied. Bepaalde fiches, zoals die van schaal M, beogen een geïntegreerd beheer van het regenwater in verschillende soorten ruimten (parken, stedelijke moestuinen, openbare ruimten langs het kanaal, enz.). In twee van de fiches wordt de relevantie van de voorziening van fontein en vijvers met drinkwater bevraagd en wordt daarom gezocht naar alternatieve waterbronnen (regenwater, bronwater, enz.). Ook het herstel en de versterking van het hydrografisch netwerk via stadsrivieren ("echte" of "denkbeeldige") komen op deze schaal aan de orde.

De schaal XL omvat 12 actiefiches die vooral gericht zijn op bestuur en bewustmaking voor duurzaam waterbeheer op gemeentelijke schaal. Vier van de fiches betreffen directe acties, bijvoorbeeld om het drinkwaterverbruik door onderhouds-/sproeidiensten te verminderen of het aanbod van watergerelateerde recreatieve activiteiten te verruimen, terwijl het bij de rest gaat om "indirecte" ondersteunende maatregelen (regelgeving, premies, bewustmaking, coördinatie, enz.).

3. Afstemming en samenhang van het GWP met andere relevante plannen, programma's en reglementen

Deze analyse heeft tot doel te garanderen dat het GWP handelt volgens een globale en transversale strategie, in overeenstemming met andere gemeentelijke en gewestelijke plannen en programma's. Zo ontwikkelt het MER de ambities en mogelijke voorschriften van de verschillende planningsinstrumenten die van toepassing zijn op het grondgebied van de gemeente en op het domein van water.

Op **gewestelijke schaal** gaat het om het Gewestelijk Bestemmingsplan (GBP), de Gewestelijke Stedenbouwkundige Verordening (GSV), het Waterbeheerplan (WBP), het Gewestelijk Plan voor Duurzame Ontwikkeling (GPDO), het Plan Lucht-Klimaat-Energie (PLKE) en het Gewestelijk Natuurplan (GNP). De ambities van het Kanaalplan en het BKP (Beeldkwaliteitsplan), van toepassing is op het kanaalgebied, worden ook nader gespecificeerd, aangezien het kanaal grotendeels in de gemeente Brussel-Stad ligt.

Op **gemeentelijke schaal** gaat het om: het Algemeen beleidsprogramma 2018-2024, het Klimaatplan en Agenda 21 (die momenteel worden samengevoegd), het Gemeentelijk Plan voor Duurzame Ontwikkeling (GempDO - momenteel in ontwikkeling) en het Bomenplan 2020-2030.

Uit deze analyse blijkt duidelijk dat het GWP niet in strijd is met bestaande plannen, programma's of verordeningen. Het sluit aan bij de ambities van alle plannen, hoewel sommige punten, met name in het WBP, weinig of niet aan bod komen. Het gaat hoofdzakelijk om aspecten die verband houden met de verontreiniging van waterlichamen (pijler 1 van het WBP en meer in het bijzonder de prioritaire acties 1.9, 1.16, 1.51, 1.52, 1.53 en 1.54, waarvoor de gemeenten medeverantwoordelijk zijn) en overstromingsbeheer (pijler 5 van het WBP en meer in het bijzonder de prioritaire acties 5.13 en 5.18, waarvoor de gemeenten medeverantwoordelijk zijn). In het kader van aanvragen van stedenbouwkundige vergunningen vormen de maatregelen van het GWP (met name de creatie van een Gemeentelijk Stedenbouwkundig Voorschrift voor water) een aanvulling op de eisen van het GBP en de GSV met betrekking tot water en groene ruimten. De voor het kanaalgebied geplande maatregelen van het GWP moeten met voorrang worden uitgevoerd binnen de perimeter van het BKP en in overeenstemming zijn met de richtsnoeren ervan.

4. Diagnose

Het MER herneemt en vervolledigt de milieudiagnose die door de auteur van het GWP werd gesteld, met name door de verschillende uitdagingen op de schaal van het gemeentelijk grondgebied in kaart te brengen (mate van ondoorlaatbaarheid, bevolkingsdichtheid, gebieden met een tekort aan groene ruimten, hitte-eilanden, enz.). Uit de diagnose blijkt dat er aanzienlijke mogelijkheden zijn voor verbetering op het gebied van duurzaam waterbeheer, wat betreft het verbruik van leidingwater (er zijn talrijke grote openbare verbruikers geïdentificeerd, met name openbare zwembaden en fontein, wegenonderhoud, enz.), doorlaatbaarheid (zeer ondoorlaatbaar grondgebied), lozing van afvalwater in de natuur (zinkputten, stormbekkens, enz.), vermindering van het stedelijk hitte-eilandeffect, verbetering van de ecologische en landschappelijke kwaliteit, enz.

Deze diagnose van de bestaande situatie bracht ook twee meer kwetsbare gebieden op het grondgebied van de gemeente aan het licht. Het betreft het een deel van de benedenstad van de Vijfhoek (westelijk deel) en het centrum van Laken. In deze gebieden is er een opeenstapeling van beperkingen vastgesteld: overstromingsgevaarlijk gebied, hoge mineralisatie, gebrek aan groene ruimten, lage ecologische waarde en hoge bevolkingsdichtheid. Dit zijn dan ook prioritaire strategische actiegebieden voor de maatregelen van het GWP.

5. Mogelijke aanzienlijke gevolgen van het plan

De mogelijke aanzienlijke gevolgen van het plan zijn in het MER op twee complementaire manieren geanalyseerd: enerzijds een "horizontale" analyse van de gevolgen van elke actiefiche van het GWP en anderzijds een meer gedetailleerde "transversale" analyse van de verschillende belangrijke gevolgen die verscheidene actiefiches gemeen hebben.

De "horizontale" analyse neemt elke actiefiche van het GWP op in de vorm van een tabel, waarin de door de auteur van het plan beoogde doelstellingen en maatregelen worden samengevat, samen met de belangrijkste effecten op de verschillende milieudomeinen, de risico's (of belemmeringen) en kansen die zij opleveren, en de verbanden met de andere maatregelen van het GWP of met de andere vastgestelde plannen, programma's en verordeningen. Als strategisch plan hebben de maatregelen van het plan vooral positieve gevolgen voor het milieu en op sociaaleconomisch gebied. Niettemin worden er aandachtspunten geïdentificeerd met betrekking tot risico's of belemmeringen bij de uitvoering van deze belangrijke principes in de praktijk, alsmede mogelijkheden voor verbetering. Daartoe behoren bijvoorbeeld de juiste dimensionering van inrichtingen voor het vertragen en opvangen van regenwater, de analyse van de bodemkwaliteit en het afvloeiend water, het onderhoud van de inrichtingen, het overwegen van de mogelijke gevolgen voor andere gebruikers van de openbare ruimte, de mogelijkheid om de biodiversiteit te ondersteunen van de inrichtingen, enz.

Door de analyse per actiefiche kond een onderscheid gemaakt worden tussen twee categorieën maatregelen van het GWP: de **zogenaamde maatregelen voor "directe actie"**, die vooral in de lagere interventieschalen (XS, S, M, L) worden aangetroffen, en de **zogenaamde "ondersteunende" maatregelen** bij de voornoemde, die in de schaal XL worden aangetroffen. Deze XL-fiches hebben elk een indirecte impact op vrijwel alle andere maatregelen van het plan. Maatregelen voor "directe actie" vereisen **"ondersteunende" maatregelen** om hun doeltreffende uitvoering te garanderen, door middel van voorschriften, stimulansen, bestuursstructuren of bewustmaking. Indien er geen pilootstructuur wordt ingevoerd binnen de gemeente is het bijvoorbeeld moeilijk zich een goede uitvoering voor te stellen van maatregelen die verband houden met de gemeentelijke ruimten en infrastructuur. Evenzo is het zonder bewustmaking, stimulansen of specifieke regelgeving moeilijk om vooruitgang te boeken met de fiches die van particuliere actoren afhangen.

Voor de maatregelen voor "directe actie" werden 5 categorieën van terugkerende gevolgen vastgesteld, die vervolgens in **de "transversale" analyse** van de effecten in aanmerking werden genomen. De gemeenschappelijke effecten van de fiches, zowel kwalitatief als kwantitatief (voor de thema's die zich daarvoor lenen), zijn in deze thema's uitgewerkt.

Aangezien de meeste fiches meerdere doelstellingen bevatten, hebben zij gevolgen voor meerdere thema's. De geanalyseerde thema's zijn de volgende:

- Doorlaatbaarheid, infiltratie van de gewone neerslag en aanvulling van het grondwater (komt globaal overeen met de pijlers 1 en 2 van het gewestelijk Waterbeheerplan (WBP));
- Beheer van uitzonderlijke neerslag en overstromingsbeheer (pijler 5 van het WBP);
- Duurzaam gebruik van water (pijler 4 van het WBP), onderverdeeld in "Rationeel gebruik van water" en "Gebruik van alternatieve waterbronnen";
- Integratie van water in het stedelijk landschap (pijler 6 van het WBP);
- Toegang tot water voor de bevolking.

Vervolgens is een **samenvattende tabel** opgesteld om de effecten van elke actiefiche in deze verschillende thema's te vergelijken, wat betreft de theoretische kwalitatieve effecten (bv. doorlaatbaarheid + infiltratie of alleen infiltratie) en de kwantitatieve effecten (territoriaal potentieel, d.w.z. de betrokken oppervlakten of volumes water). Er werd ook een component "eenvoud van uitvoering" toegevoegd om de gevolgen te nuanceren ten aanzien van het aantal betrokken actoren.

Uit deze analyse blijkt dat bijzondere aandacht moet worden besteed aan de uitvoering van de fiches met een lagere schaal (XS en S, m.b.t. kadastrale percelen), omdat daarin verschillende uitdagingen kunnen worden geïntegreerd en omdat zij betrekking hebben op een groot gebied en veel mensen. Actiefiches op intermediaire schaal met betrekking tot publieke open ruimten hebben minder impact omdat zij gewoonlijk slechts één deel van de maatregelen kunnen ondersteunen (bv. buffering/infiltratie of duurzaam watergebruik, maar zelden beide onderdelen samen) en hun totale oppervlakte beperkt is in verhouding tot het totale aantal gekadastreerde ruimten.

Naast de horizontale en transversale analyses werden de maatregelen van het GWP beoordeeld op hun "**specifieke milieueffecten**", namelijk het effect op het Natura 2000-gebied van het Terkamerenbos en op de Seveso-installaties. Gebleken is dat sommige actiefiches potentiële negatieve gevolgen hebben voor deze specifieke gevallen en dat het derhalve dienstig is de werkingssfeer van bepaalde fiches voor deze gevoelige gebieden te beperken.

Naast de "**inhoudelijke**" **aanbevelingen** met betrekking tot de milieu- en sociaaleconomische effecten van de maatregelen van het plan, die voor elk van de transversale analysethema's zijn opgesteld, doet het MER ook verscheidene "**formele**" **aanbevelingen** met betrekking tot het geanalyseerde ontwerp-GWP. Met name moet de indeling van de actiefiches worden herzien zodat zij meer samenhangende groepen vormen, moeten prioritaire of gevoelige gebieden voor de uitvoering van bepaalde fiches in kaart worden gebracht, moet het aantal actoren dat bij de sturing van de actiefiches betrokken is, worden beperkt en moeten de processen worden verduidelijkt. Er worden ook verscheidene watergerelateerde uitdagingen gesignaleerd die in het GWP niet aan de orde komen: verontreiniging van waterlichamen (afvalwater, pesticiden, strooizout), overstromingen (schadepreventie en waarschuwing/interventie) en de kostprijs van water.

6. Alternatieven

In het kader van het MER zijn 3 alternatieven voor het voorgestelde plan bestudeerd:

- Een **alternatief "0"**, waarin ervan wordt uitgegaan dat het GWP niet wordt uitgevoerd en wordt geconcludeerd dat de uitdagingen inzake water door de klimaatverandering alleen maar zullen toenemen;
- Een **maximalistisch alternatief**, dat voorziet in een tenuitvoerlegging zonder beperkingen of verplichtingen van het GWP en derhalve een drastische vermindering van de lozingen van helder water in de riolering inhoudt, een aanzienlijke kwalitatieve en kwantitatieve verbetering van de waterlichamen (oppervlakte- en grondwater), en bijdraagt aan de bestrijding van overstromingen en stedelijke hitte-eilanden.
- Een **tussenalternatief**, waarbij ervan wordt uitgegaan dat alleen de actiefiches die volledig onder de verantwoordelijkheid van de Stad Brussel vallen, worden uitgevoerd, met als conclusie dat de positieve impact beperkt zal zijn als gevolg van de beperkte territoriale dekking van de gemeentelijke ruimten en infrastructures en het vaak doelgerichte karakter ervan op een specifiek thema (bv. rationeel watergebruik). De gemeentelijke "ondersteunende" fiches zijn echter belangrijk voor de doeltreffende tenuitvoerlegging van de andere maatregelen van het GWP.

7. Maatregelen die moeten worden beoogd om toezicht te houden op de uitvoering van het plan

Om het toezicht op de uitvoering van het plan te meten heeft de studiegelastigde verschillende indicatoren voorgesteld, waaronder de frequentie en het volume van de lozingen op stormafvoeren, de mate van ondoorlaatbaarheid van de gemeente en het waterverbruik. Deze impactindicatoren hebben echter hun beperkingen, vooral omdat hydrologische processen zich afspelen op de schaal van stroomgebieden of technische bekkens van waterzuiveringsinstallaties en niet beperkt zijn tot gemeentegrenzen. Dit maakt het moeilijk om de doeltreffendheid van het GWP alleen te beoordelen, maar de indicatoren kunnen niettemin worden gebruikt om de algemene evolutie van het grondgebied te beoordelen.

8. Conclusies

Het Gemeentelijk Waterplan (GWP) zet de ambities van het gewestelijk Waterbeheerplan (WBP) om in een strategisch instrument voor de gemeente. Dit instrument geeft, in de vorm van actiefiches, voor verschillende situaties en op verschillende schaalniveaus aan welke maatregelen moeten worden genomen voor een duurzaam waterbeheer. De bedoeling van deze actiefiches is duidelijk en de situaties passend, maar de auteur van het MER doet aanbevelingen om de operationalisering van deze fiches te verbeteren, met inbegrip van de ruimtelijke prioritering van maatregelen, de verduidelijking van verantwoordelijkheden en processen. De sociaaleconomische en milieu-impact van het GWP is algemeen genomen positief, niettemin worden er aandachtspunten geïdentificeerd met betrekking tot risico's of belemmeringen bij de uitvoering van deze belangrijke principes in de praktijk, alsmede mogelijkheden voor verbetering.